

česar ne zna. In to je teza, ki jo hoče pisatelj dokazati: Otroci nižjih stanov so nesposobni za višjo kulturo in zato naj ostanejo, kjer so. Nekulturnost so podedovali od svojega sloja in ne iztrebi je niti šola niti vzgoja. Tako se je moralo zgoditi, „da je zadela duša (žene), oplemenjena z visoko kulturo, ob nekulturo človeka, ki je ostal vsled podedovanja in vsled okoliščin pri vzgoji kljub vsem svojim (uglajenim) navadam v nizki atmosferi preprostosti, ki je včasih prehajala v sirovost.“ (Str. 165, 166.) In da to še jasneje dokaže, pelje pisatelj junaka po primernih potih. On postane nesposoben uradnik, ki si pa vendar zna pridobiti s svojo naravno zvitostjo plemenito Regino, ker hoče z njo napraviti svojo kariero, poroči se z njo, a jo odbije s svojo prirojeno sirovostjo in duševno inferiornostjo. Nato pije, si vbrizgava morfij, v naglici in strasti provzroči kot državni pravdnik smrt nedolžnega obtoženca, znori in skoči v morje, ki je pravi njegov dom. — „... Prehod iz nižje v višjo kulturo gre po stopnjah in se le izjemoma izvede v prvi, ravni generaciji. Zato sem iz praktičnih razlogov nasprotnik tega, da se iztrga otrok, ki je edinec v družini, tistemu, kar se je vživel v njegovi krvi po podedovanju, prenesenem skozi stoletja iz ene generacije na drugo... Tak edinec bi bil sposoben za višje nauke le takrat, ko bi pokazal genialnost...“ (Str. 91.) Dasi ima ta misel nekaj zdravega jedra v sebi, je v svoji splošnosti nedosledna in bizarna ter nasprotna vsej izkušnji. — V romanu je nekaj lepih mest, a vendar se mu pozna, da je bil njegov avtor eden izmed srednjih talentov. — Osnovna misel pa je taka, da niti ne zasluzi, da bi jo obdeloval srednji talent na 200 straneh.

— k.

M. Gorkij: **Izabrane pripovedi.** Uvod napisao Martin Lovrenčević. Slavenska knjižnica „Matica Hrvatske“. Knjiga XIV. Zagreb 1906. Str. 294. — Matica je izdala deset krajših spisov Gorkega v dobrem hrvatskem prevodu. Zbrane so tiste povesti, ki so najlepše in za Gorkega najznačilnejše. Sicer je pa ta mladi ruski literarni revolucionarec znan tudi našem občinstvu po nekaterih svojih črticah in po drami „Na dnu življenja“. On je pesnik bosjakov in umetnik filozofskega anarhizma. Junaki so mu potepuhi in bivši ljudje, ki nimajo ničesar več kot prostost, sovraštvo do vsega obstoječega in protest proti družbi. Zato so tudi Gorkemu ljubi in dragi, zato so mu veliki. Družba mu je vsota ljudi, ki so se po čudnem in nesrečnem naključju zapletli v mrežo predpisov, zakonov in določil in si zdaj sami ne znajo več pomagati. „Smešni so ti tvoji ljudje. Stisnili so se v gručo in davijo drug drugega, a prostora je dosti na zemlji, glej toliko — on mahne široko z roko po stepi. — In vsi delajo. Čemu? Komu? — Nihče ne ve. Gledaš, kako človek orje zemljo in misliš: glej, v kapljici za kapljico bo iztočil svojo moč v zemljo, potem pa bo legel vanjo in v njej segnil. Ničesar ne bo ostalo po njem, on ničesar ne vidi s svojega polja in umira, kakor se je rodil — kot norec.“ (Str. 99.) To mu je družba. Sami majhni ljudje, polni ozirov, strahu pred zakoni, brez lastne volje in moči. Njegovi junaki pa so popolni suvereni, ki jim je lastna volja najvišji zakon. S prezirom in posmehom se potepajo po svetu, živé svobodno in delajo, kar se jim zljubi, poznajo vse, samo pekoče vesti ne. Moč naj zadene ob moč — to je vrhunec lepote! Tako je zadel

drzni cigan Lojko ob lepo ciganko Raddo: kamen ob kamen, in ni prej miru, dokler drug drugega ne stareteta. „Krasno je to bilo, očka! Tu ti stojita dva človeka in ugledata drug drugega kot dve zveri, a oba sta tako lepa, odločna. Gledal ju je svetli mesec in jaz — in to je vse.“ (Str. 108.) To so bosjaki Gorkega, ki so vrgli vse proč, da so našli moč in prostost od vseh vezi in zakonov. „Kdor je močan, ta je sam sebi zakon! Njemu se ni treba učiti, on bo tudi slep sam našel svojo pot.“ (Str. 8.) Gorkega umetnost je sam velik kult te razbrzdane, nekročene človeške sile, obožavanje popolne avtonomnosti. Močnemu je vse dobro in dovoljeno, ker mu je volja najsvetejši zakon. Taki junaki so Gorkemu knez Šakro, ki živi od tujih rok in iz vsega srca zaničuje človeka, ki ga iz usmiljenja redi; tak je cigan Lojko; taka je starka Izergil, ki je divje preživela svoja mlada leta in zdaj mirna in vesela zre smrti v obraz ter le toži nad mladim svetom, ker ni v njem več tiste močne strasti in ponosne lepote. „Raznovrstne ljudi vidim danes, a glej, močnih ni! Kje so ti? ... Tudi lepih ljudi je vedno manj.“ (Stran 133.) Čimbolj nevročena je človeška

† DR. PL. STABLEVSKI
nadškof poznanjski

volja, čimbolj je v nasprotju z vsemi zakoni in navadami družbe, tem lepša in popolnejša je Gorkemu. Tak vzor popolne neodvisnosti mu je orlov sin v pripovedki starke Izergil. „On se je nasmešnil in je šel, kamor se mu je zahotelo — k lepemu dekletu, ki ga je neprestano opazovala; šel je k njej, in ko je prišel do nje, jo je objel. Ona pa je bila hči enega izmed starešin, ki so ga obsodili. In čeprav je bil lep, ga je odrinila proč zato, ker se je bala očeta. Ona ga je odrinila proč in odšla od njega, on pa jo je udaril, in ko je padla, je stopil z nogo na njene prsi, stopil je tako, da je brizgnila kri iz njenih ust proti nebu, in ona je težko zdihovala, zvižala se kakor kača in umrla... On pa je stal popolnoma sam proti vsem drugim zraven nje in je bil tako hladan in ponosen, da ni povsile svoje glave...“ (Str. 117.)

Tak je Gorki kot filozof: krut in brutalen ter seveda nedosleden. Kot pesnik je pa gorak in vroč ter vreden naslednik Čehova. V njegovi poeziji vse kipi moči in sil, narava in kri. Njegov pravi element sta morje in stepa, ki ju ljubi do blaznosti in ju tako tudi opisuje. Tu ga je sploh nemogoče analizirati, le brati in umeti ga je treba. c.

Ilija Ujević. **Dokonice.** Slike i priče iz dalmatinskog zagorja. Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Svezak CCXCVII—CCXCVIII. Stran 159. Petnajst drobnih črtic — niti črtic bi jih ne smeli imenovati. Petnajst kratkih idil o mirnem, zadovoljnem življenju, o bogati